LPC-1 ગુજરાતી ભાષા

મિતલ બાલધિયા
એસ.યુ.જી.કૉલેજ ઓફ એજ્યુકેશન

એકમ-1 ધ્વનિવિચાર,સમાનાર્થી શબ્દો,વિરુદ્ધાર્થી શબ્દો

- 1.1 ધ્વનિ, વાગ્અવયવો,ઘોષ-અઘોષ,અલ્પપ્રાણ, મહાપ્રાણ
- 1.2 સ્વર,વ્યંજન,અનુનાસિકો[ઉચ્ચારણ પ્રક્રિયા]
- 1.3 સમાનાર્થી શબ્દો અને તેની આગવી અર્થછાયા
- 1.4 વિરુદ્ધાર્થી શબ્દો અને તેની આગવી અર્થછાયા

ધ્વનિ

સરસ

સ્+અ+ર્+અ+સ્+અ

અંબા

અ+મ્+બ્+આ

હળવે

હ્+અ+ળ્+અ+વ્+એ

ધ્વનિ

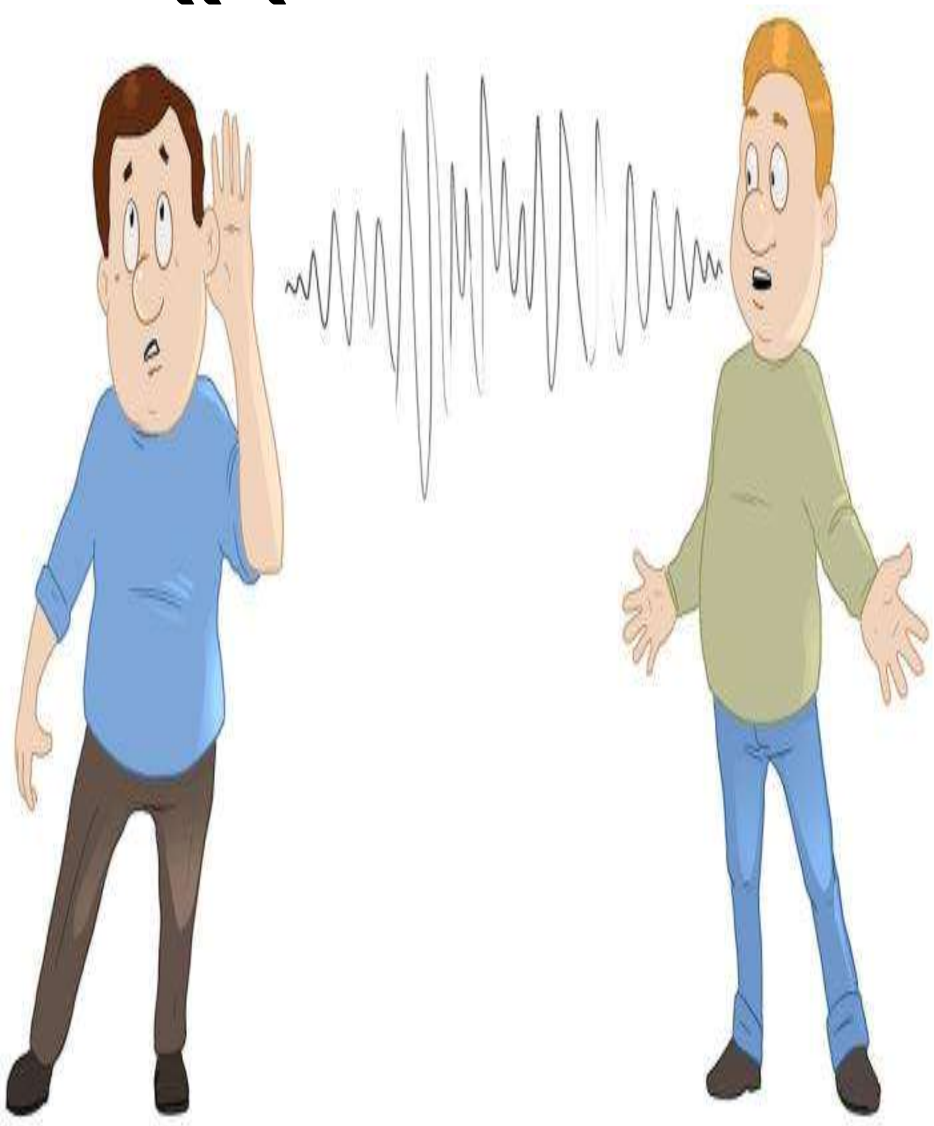

- ભાષામાં પ્રયોજાતા આવા વર્ણો એ ભાષાના નાનામાં નાના ઘટકો –એકમો ગણાય.
- ભાષાના આવા નાનામાં નાના ઘટકોએકમો ને વાચિક ધ્વનિઓ તરીકે અને પરંપરાથી એમને સ્વર અને વ્યંજન – એ રીતે ઓળખવામાં આવે છે.
- ભાષાના નાનામાં નાના ઘટકને ધ્વનિ કહેવાય છે.
- ઘટકોને વ્યાકરણમાં સ્વર અને વ્યંજન કહેવાય છે.

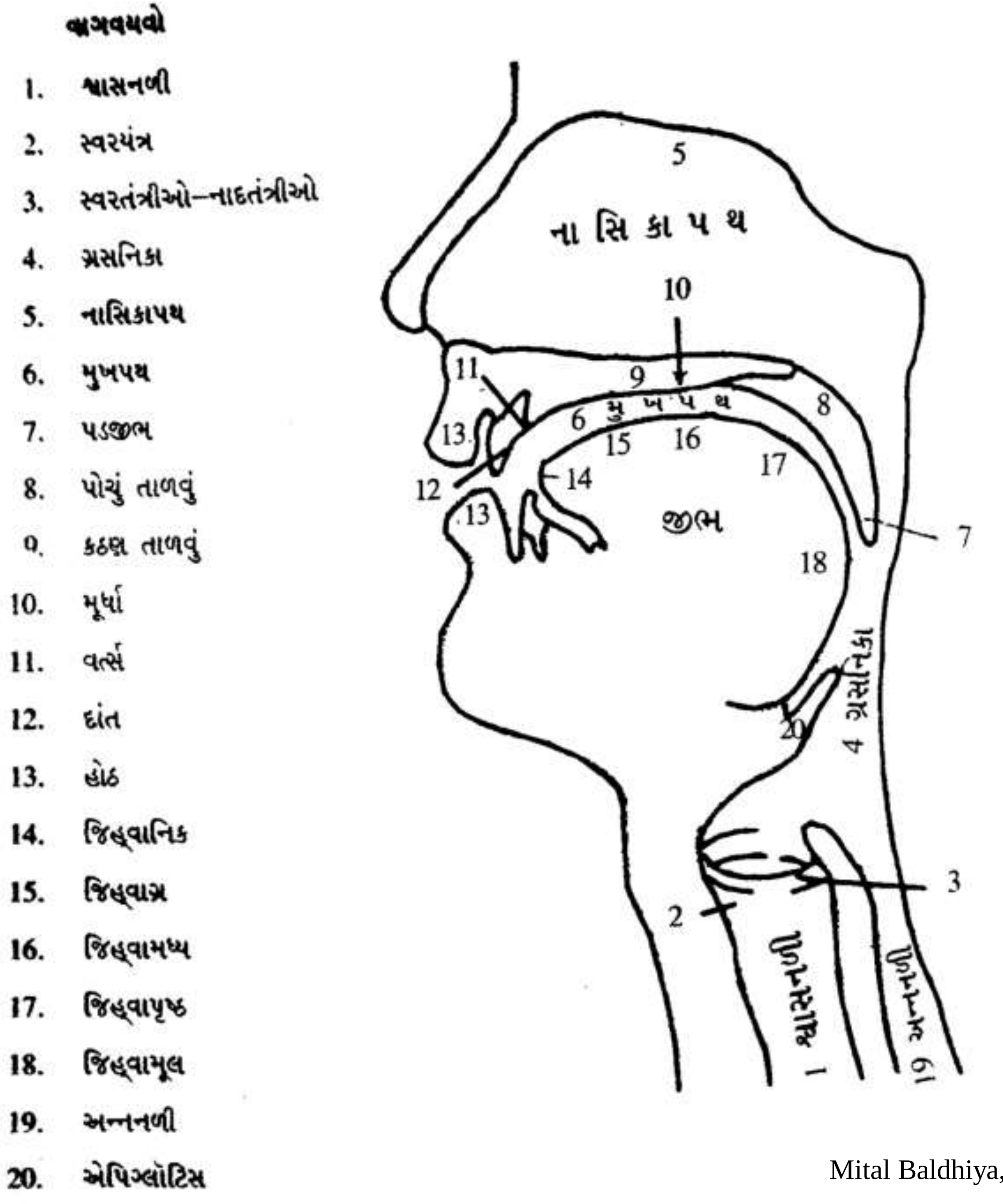

વાગ્અવયવો

- વાક્ એટલે વાણી,બોલવું તે.
- તેના અવયવો એટલે વાક્+અવયવો.
- વાણી બોલવામાં ભાગ ભજવતાં અંગો તે વાગવયવો

https://www.youtube.com/watch?reload=9&v=2xZqfUg5D24

સ્વર

જે ધ્વનિનો ઉચ્ચારણ કરવાનાં બીજા કોઈ ધ્વનિની સહાય ન લેવી પડે તેવા ધ્વનિને સ્વર તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

ગુજરાતી ભાષામાં સાર્થ જોડણીકોશ મુજબ 13 સ્વરોને સ્વીકારી શકાય જે નીચે મુજબ છે.

અ,આ,ઇ,ઈ,ઉ,ઊ,ઋ, ૠ,એ,ઐ,ઓ,ઔ

- **<u>હ્રસ્વ સ્વર</u>**

જે સ્વરનું ટૂંકું ઉચ્ચારણ થાય તેવા સ્વરો હ્રસ્વ સ્વરો તરીકે ઓળખાય છે.

અ,ઇ,ઉ,ઋ-આ ચાર હ્રસ્વ સ્વરો છે.

- **<u>દીર્ઘ સ્વર</u>**

જે સ્વરનું લાંબું ઉચ્ચારણ થાય તેવા સ્વરો તરીકે ઓળખાય છે.

દીર્ઘ સ્વર સાત છે.

આ,એ,ઐ,ઓ,ઔ,ઈ,ઊ,

વ્યંજન

જે ધ્વનિનું ઉચ્ચારણ કરવામાં સ્વરની સહાય લેવી પડે તેવા ધ્વનિને વ્યંજન તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

ઉદાહરણ-

ક્+અ – ક ર્+અ – ર

વ્યંજન શબ્દ વિ+અંજન નો બનેલો છે.જેમાં

વિ-વિશેષ અંજન-મેળવણી

એટલે કે જેમાં સ્વરની વિશેષ મેળવણી કરવામાં આવે તે વ્યંજન.

ગુજરાતી ભાષાના વ્યંજનોની સંખ્યા 34 છે.જેમાં વર્ગીય વ્યંજન અને અવર્ગીય વ્યંજનનો સમાવેશ થાય છે.

સ્વર અને વ્યંજનોનું વર્ગીકરણ [વર્ણપટ]

સ્થાન	સ્વર			વ્યંજન							
	ઘોષ			અઘોષ		ઘોષ				અઘોષ	ઘોષ
	હ્રસ્વ	દીર્ઘ	સંધિ દીર્ઘ	સ્પર્શ વ્યંજન					અંતસ્થ	ઉષ્માક્ષર	
				અલ્પ પ્રાણ	મહા પ્રાણ	અલ્પ પ્રાણ	મહા પ્રાણ	અલ્પ પ્રાણ	અલ્પપ્રાણ	મહાપ્રાણ	મહાપ્રાણ
કંઠ	અ	આ	એ-ઐ કંઠ-તાલુ	ક્	ખ્	ગ્	ઘ્	ङ	-	-	હ
તાલુ	ઇ	ઈ		ચ્	છ્	જ્	ઝ્	ઞ્	ય્	શ્	-
મૂર્ધા	ઋ		-	ટ્	ઠ્	ડ્	ઢ્	ણ્	ર્	ષ્	-
દન્ત	લૃ	-	-	ત્	થ્	દ્	ધ્	ન્	લ્	સ્	-
ઓષ્ઠ	ઉ	ઊ	ઓ-ઔ કંઠ-ઓષ્ઠય	પ્	ફ્	બ્	ભ્	મ્	વ્ દંત –ઓષ્ઠય	-	-

વ્યંજનોનું વર્ગીકરણ [વર્ણપટ]

- અલ્પપ્રાણ વ્યંજનો –

જે વ્યંજનોના ઉચ્ચારણ વખતે ઓછી હવા લેવાની જરૂર પડે તેને અલ્પપ્રાણ વ્યંજનો કહેવાય. તેની સંખ્યા ૧૯ છે.

- મહાપ્રાણ વ્યંજનો –

જે વ્યંજનોના ઉચ્ચારણ વખતે વધારે હવા લેવાની જરૂર પડે તેને મહાપ્રાણ વ્યંજનો કહેવાય. તેની સંખ્યા ૧૫ છે.

- ઘોષ વ્યંજનો –

જે વ્યંજનોનાં ઉચ્ચારણ વખતે હવા નાંદતંત્રીઓને કંપાવીને પસાર થાય તે વ્યંજનોને ઘોષ વ્યંજનો કહેવાય. તેની સંખ્યા ૨૧ છે

- અઘોષ વ્યંજનો -

જે વ્યંજનોનાં ઉચ્ચારણ વખતે હવા નાંદતંત્રીઓને કંપાવ્યા વિના પસાર થાય તે વ્યંજનોને અઘોષ વ્યંજનો કહેવાય. તેની સંખ્યા ૧૩ છે

સ્વર અને વ્યંજનોનું વર્ગીકરણ [વર્ણપટ]

સ્થાન	વ્યંજન							
	અઘોષ		ઘોષ				અઘોષ	ઘોષ
	સ્પર્શ વ્યંજન					અંતસ્થ	ઉષ્માક્ષર	
	અલ્પ પ્રાણ	મહા પ્રાણ	અલ્પ પ્રાણ	મહા પ્રાણ	અલ્પ પ્રાણ	અલ્પપ્રાણ	મહાપ્રાણ	મહાપ્રાણ
કંઠ	ક્	ખ્	ગ્	ઘ્	ઙ	-	-	હ
તાલુ	ચ્	છ્	જ્	ઝ્	ઞ્	ય્	શ્	-
મૂર્ધા	ટ્	ઠ્	ડ્	ઢ્	ણ્	ર્	ષ્	-
દન્ત	ત્	થ્	દ્	ધ્	ન્	લ્	સ્	-
ઓષ્ઠ	પ્	ફ્	બ્	ભ્	મ્	વ્ દંત –ઓષ્ઠ્ય	-	-

આભાર

આભાર